

Sztuka/przetrwania. Dlaczego aktywiści klimatyczni atakują dzieła sztuki? Relacja z międzyuczelnianej debaty eksperskiej

Jagoda Mytych <https://orcid.org/0000-0003-3688-1148>

Uniwersytet Jagielloński

e-mail: jagoda.mytych@doctoral.uj.edu.pl

Laboratoria kultury współczesnej 1
2022, 23(4), s. 405–408
doi:10.4467/20843976ZK.22.027.17259
www.ejournals.eu/Zarzadzanie-w-Kulturze

SPRAWOZDANIE

Źródła finansowania publikacji / Funding acknowledgements: brak źródeł

Polityka open access / OA policy: CC BY 4.0

Informacja o konflikcie interesów / Conflict of interest: brak konfliktu interesów

Sugerowane cytowanie artykułu: Mytych Jagoda (2022). Sztuka/przetrwania. Dlaczego aktywiści klimatyczni atakują dzieła sztuki? Relacja z międzyuczelnianej debaty eksperckiej. *Zarządzenie w Kulturze*, 23(4), 405–408.

Klimat, żywność, sprawiedliwość i sztuka to tematy przewodnie pierwszej międzyuczelnianej debaty eksperckiej „Sztuka/przetrwania. Dlaczego aktywiści klimatyczni atakują dzieła sztuki?”, która odbyła się 29 listopada 2022 roku pod patronatem prorektora Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie ds. studenckich i kształcenia, dr. hab. Roberta Sowy. Tematy te nawiązują do haseł towarzyszących głośnym, aktywistycznym protestom klimatycznym, które zorganizowano w 2022 roku w muzeach i które polegały na oblewaniu farbą lub obrzucaniu jedzeniem znanych obrazów (m.in. *Mony Lizy* Leonarda da Vinci, *Słoneczników* van Gogha, *Dziewczyny z perłą* Vermeera, *Śmierci i życia* Klimta) oraz przyklejeniu się przez aktywistów do ściany w salach muzealnych. W zainspirowanej tymi wydarzeniami debacie udział wzięli przedstawiciele trzech krakowskich uczelni wyższych: Uniwersytetu Jagiellońskiego, Akademii Sztuk Pięknych oraz Uniwersytetu Pedagogicznego. W swoich prezentacjach i dyskusji panelowej skupili się na kwestiach zmian klimatu, ich globalnych i lokalnych konsekwencjach oraz możliwych scenariuszach na przyszłość, formach i skuteczności aktywizmu klimatycznego, a także roli uczelni i edukacji w propagowaniu działań proklimatycznych.

Protesty zainicjowane przez aktywistów klimatycznych z organizacji Just Stop Oil i Letzte Generation podzieliły opinię publiczną, w tym również środowisko naukowe. Paneliści rozważali, czy taka nawołująca do niszczenia forma sprzeciwu

wobec spalania paliw kopanych to wandalizm czy zasadny akt obywatelskiego nieposłuszeństwa. Dr Marta Bożyk zwróciła uwagę, że próba niszczenia tak cennych dzieł sztuki to atak na własne dziedzictwo kulturowe i jako taki jest aktem wandalizmu. Prof. Dorota Matuszko wyraziła obawy, iż działania te zwrócą ludzi przeciwko aktywistom klimatycznym, a nie ulega wątpliwości, że z punktu widzenia zachodzących zmian klimatu alarmowanie i uświadamianie jest konieczne. Obie naukowczynie wyszły z propozycją, by zamiast sztukę atakować, tworzyć taką, która w sposób kreatywny i wywołujący u odbiorcy reakcje alarmować będzie o kryzysie klimatyczno-ekologicznym. „Jestem bliższa takiemu działaniu – poprzez piękno – a mówi się to samo. Oczywiście rozumiem aktywistów i też chciałabym wstrząsnąć sumieniami tych, którzy rządzą tym światem” – powiedziała dr Bożyk.

Pozostałe uczestniczki i uczestnicy debaty zwracali jednak uwagę, że dotychczasowe „grzeczne” formy protestów klimatycznych nie przynosiły rezultatów, podobnie jak pozostawione bez odzewu apele środowisk naukowych. „Płacemy nad dziełami sztuki, a nie płacemy nad niszczeniem dzieł przyrody. Wołałabym, żeby to ona przetrwała i żeby można ją było oglądać nie tylko na olejnych obrazach, a nie-
długo jedynie to nam pozostanie. (...) Jestem za radykalizacją protestów, ponieważ jest coraz więcej głosów, że nasze działania nie przynoszą skutku” – podkreślała prof. Paulina Kramarz. Również prof. Katarzyna Jasikowska uważa, że koncepcje naprawy świata wyrażane w sposób dyplomatyczny czy odbywające się na drodze negocjacji nie przyniosły efektów. „Gdybym miała te działania zinterpretować jako socjolożka, również przyjąłabym trop, że są to akty nieposłuszeństwa obywatelskiego, czyli łamanie prawa z pełną premedytacją, świadomością i gotowością poniesienia konsekwencji. Atakowali ikony, obrazy, które są cenne, ważne i rozpoznawane nie tylko przez znawców sztuki, ale przez przeciętnego człowieka, który jest w stanie nazwać zarówno łuki McDonalda, jak i *Słoneczniki* van Gogha. Bardzo ważna jest tu ta gotowość poniesienia konsekwencji” – powiedziała. Dr Patryk Szaj wyjaśnił, że nieposłuszeństwo ekologiczne wiąże się z brakiem sankcji w przypadku łamania czy nieprzeprzegania wcześniej wypracowanych porozumień klimatycznych, takich jak Porozumienie paryskie, które miało zagwarantować, że globalne ocieplenie utrzyma się na poziomie 1,5°C. Nikt jednak nie mówi „sprawdzam”, a przywódcy kierują się podejściem znanym jako *business as usual*. „Rzucanie w obrazy jest złe, nierzucanie według mnie też byłoby złe, bo nie zwracałoby uwagi na problem” – twierdzi prof. Monika Wojtaszek-Dziadusz. Wykładowczyni ASP dodała, że niezależnie od postrzegania protestów istotne jest, czy w ogóle zostaną one w naszej pamięci i przełożą się na działania. Uczestnicy debaty zgodnie przyznali, iż będą one miały charakter „newsa medialnego”, zwłaszcza że media skupiły się na sensacji, a nie merytorycznym przesłaniu i symbolicznej stronie protestów. „Kto pamięta sufrażystki, które z siekierami atakowały obrazy w muzeach? Nikt. A kto korzysta z praw kobiet dzisiaj? My wszyscy” – wskazał dr Michał Pałasz.

Debata odbyła się przy współudziale publiczności zgromadzonej w auli ASP w Krakowie. Jedno z pytań, które nurtowało uczestniczki związane z Młodzieżowym Strajkiem Klimatycznym, dotyczyło poczucia braku sprawczości i emocjonalnego wypalenia się ludzi zaangażowanych w działania aktywistyczne na rzecz klimatu. Nie dziwiło to prof. Jasikowską, która uważa, że młodzieżowe strajki zrobiły, co było w ich mocy. Za przykład podała też często krytykowaną Gretę Thunberg, która zdaniem socjolożki: „w sferze podnoszenia świadomości na temat kryzysu klimatyczno-ekologicznego zrobiła więcej niż większość przywódców”.

Kolejnym istotnym tematem debaty była rola uczelni i edukacji wobec kryzysu klimatyczno-ekologicznego. Zagadnienia zmian klimatu, ich mitygacji i adaptacji, powinny zdaniem naukowców i naukowczyń na stałe znaleźć się w sylabusach, a władze uczelni aktywnie wspierać oddolne działania proklimatyczne. W przypadku Uniwersytetu Jagiellońskiego przykładem takich działań jest inicjatywa KlimatUJ. Kolejnym krokiem było powołanie Rady Klimatycznej UJ, która w 2022 roku wręczyła rektorowi Strategię Klimatyczną, dokument zawierający rekomendowane kroki wobec wyzwań klimatycznych regionu. „Udało się na UJ zbudować społeczność osób, które wiedzą o sobie nawzajem, że zajmują się tematyką klimatyczną i jest ona dla nich ważna, i które w swoich działaniach wykraczają poza pisanie artykułów naukowych dla innych naukowców” – powiedziała Katarzyna Jasikowska, koordynatorka Rady Klimatycznej UJ. Socjolożka zwróciła też uwagę na wypracowanie dwóch interdyscyplinarnych kursów dostępnych dla studentów i studentek UJ. Profesor Matuszko, ekspertka od badań klimatycznych, przyznała, że to sami studenci wychodzili z inicjatywą, by działać i realizować związane z klimatem projekty, dzięki czemu, choć sama nie czuje się aktywistką, ma możliwość zarażać ich pasją. Jednak edukowanie na temat zmian klimatu jako uniwersalnego wyzwania dla ludzkości może odbywać się także podczas zajęć pozornie niezwiązanych z klimatem, o czym przekonywał dr Patryk Szaj. Na co dzień przybliżył on zagadnienia humanistyki środowiskowej, a jako literaturoznawca podczas zajęć z poetyki sięga po lektury, które poza tym, że stanowią przykład budowy dzieła literackiego, zmuszają również do szerszej, ekologicznej refleksji. Przystosowanie ośrodków edukacyjnych do wyzwań klimatycznych to poza edukacją także infrastruktura i gospodarowanie zasobami. „Udało się uporządkować sprawy różnych niebezpiecznych odpadów, które mamy na uczelni. Z założenia i systemowo większość pedagogów wpisuje wymóg dbałości o środowisko i ekologię w niemal każde zadanie. Staramy się realizować tematy, które mają na względzie dobro człowieka, ale patrzymy na tego człowieka szerzej i na to, jaki ślad pozostawia w środowisku” – zapewniała prof. Monika Wojtaszek-Dziadusz.

„Potrzebujemy wyobraźni, inspiracji, transgresyjności, odwagi. To wszystko można odnaleźć w sztuce i projektowaniu” – deklarował dr Michał Pałasz. Paneliści wyrazili też potrzebę wyjścia poza mury własnych uczelni i granice przypisanych im dyscyplin, by wspólnie szukać rozwiązań na obecne i przyszłe problemy klimatyczne, ekologiczne i społeczne. Zapowiedzieli więc podejmowanie kolejnych wspólnych

działań i inicjatyw, które zbliżą środowisko naukowe i studenckie UJ, AP i ASP, a wsparcie dla tych działań wyraził prorektor ASP ds. studenckich i kształcenia, dr hab. Robert Sowa.

Więcej informacji na temat debaty można znaleźć na stronie: https://klimat.uj.edu.pl/-start/-/journal_content/56_INSTANCE_wOz1ARRYiTeF/148934055/152380455.

Uczestniczki i uczestnicy debaty

dr hab. **Dorota Matuszko**, prof. UJ – klimatolożka z Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, członkini Rady Klimatycznej UJ

dr hab. **Paulina Kramarz**, prof. UJ – biologka z Instytutu Nauk o Środowisku, członkini Rady Klimatycznej UJ, współtwórczyni portalu Nauka dla Przyrody (<https://naukadlaprzyrody.pl>)

dr hab. **Katarzyna Jasikowska**, prof. UJ – socjolożka z Instytutu Socjologii UJ, związana z klimatUJ, koordynatorka Rady Klimatycznej UJ, członkini prezydium Rady Klimatycznej przy United Nations Global Compact Network Poland, współredaktorka książki *Za pięć dwunasta koniec świata. Kryzys klimatyczno-ekologiczny głosem wielu nauk* (<https://za512.uj.edu.pl>)

dr hab. **Monika Wojtaszek-Dziadusz** – pełnomocnik rektora Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie ds. działań proekologicznych, kierowniczka Pracowni Projektowania Opakowań i Typografii Wydziału Form Przemysłowych ASP w Krakowie

dr **Marta Bożyk** – artystka z Wydziału Grafiki ASP w Krakowie, koordynatorka projektu „Nature is my Homeland” finansowanego z grantu 2018-2020 NAWA o numerze umowy: PPI/APM/2018/1/00006/U/001 (<https://natureismyhomeland.asp.krakow.pl/o-projekcie/>)

dr **Patryk Szaj** – literaturoznawca z Katedry Teorii i Antropologii Literatury Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, autor książki *Pamiętnik z końca świata (jaki znamy)*, redaktor prowadzący serii wydawniczej Humanistyka Środowiskowa (Wydawnictwo WBPiCAK w Poznaniu)

dr **Michał Pałasz** – badacz zarządzania w antropocenie z Instytutu Kultury UJ, członek Rady Klimatycznej UJ, współredaktor książki *Za pięć dwunasta koniec świata. Kryzys klimatyczno-ekologiczny głosem wielu nauk* (<https://za512.uj.edu.pl>); organizator spotkania